

յետոյ շտապեցին ծածկել իրանց մերկութիւնը՝ արգէն առաջին քայլն արին դէպի կեղծաւորութիւնը. Նւան ձգտում էր «անհէլ այն, ինչ կամենում է, բայց ծածկել այն, ինչ որ արուած է»:

Մարդկութեան այս նախնական դոյզից յետոյ՝ «կեղծաւորութիւնը քաղաքակրթութեան հետ զուգընթաց աճում է»։ Կեղծաւորութեան ոյժը հեղինակի կարծիքով կայանում է նրանում, որ դա ընդունակ է «չօչալիւ մարդկային ընտելեան բոլոր բեռները»։ Այսպէս օրինակ՝ համեստութիւնն անգամ նա համարում է մի առաքինութիւն՝ «յագեցած կեղծաւորութեամբ»:

Սակայն ոչ մի դարում կեղծաւորութիւնն այնպիսի լայնածաւալ չափեր չէ ընդունել, ինչպէս XIX դարում։ Նա այս դարն անուանում է «կեղծաւոր դար», «Տարտիւֆի դար», որովհետեւ մեզ չըջապատող օղը «ստուգեան միջոցորտ է», իսկ «Վուրը»՝ «խաբէսութեան ուղիւն»։ Նա զանազանում է արտաքին և ներքին կամ ֆիզիկական, բարոյական և մտաւոր կեղծաւորութիւն. կեղծաւորութիւն սրտի, կեղծաւորութիւն մտքի, կեղծաւորութիւն հասարակական և առօրեայ կեանքի իւրաքանչիւր քայլափոխում, մարդկային սերնդին զբաղեցնող ամեն մի աւալարէզում։ Բայց հեղինակի ցանկութիւնն է ժողովրդի կրթութեան և զարգացման գործը այնպիսի առողջ հիմքերի վրայ դնել, որ հարիւր տարուց յետոյ «Տարտիւֆի դարին» յաջորդէ «ճշմարտութեան, չիտակութեան դար»:

Ինչպէս առհասարակ «Սիրոյ բնախօսութեան», հեղինակի գրուածքներից շատերը՝ այնպէս էլ ներկայ գրքոյկը գրուած է շատ սահուն և գեղեցիկ լեզուով։ Թարգմանութիւնը թէև տեղ տեղ զուրկ չէ անհարթութիւններից, այնուամենայնիւ ընդհանրապէս յաջող է։

Թարգմանիչը զբքին կցել է մի յաւելում, որ ընդարձակ կամ համառօտ կերպով բացատրուած են մի քանի բառեր և անուններ։

Վ. Ն.

8) DR. L. GUMPLOWICZ: «Nationalismus und Internationalismus im 19. Jahrhundert», Berlin, 1902. (Դր Լ. Գումպլովիչ. Ազգայնութիւնը և միջազգայնութիւնը 19-րդ դարում)։

Նոր չէ ազգայնութեան հարցը. Նա գոյութիւն է ունեցել դեռ շատ հին ժամանակներից սկսած, իր հետ միասին գոյութիւն տալով համապատասխան կարծիքների ու համոզմունքների։ Սակայն նա ոչ մի ժամանակ այնպիսի սուր կերպարանք,

այնպիսի որոշ ձևակերպութիւն չէ ստացել, ինչպէս վերջին 19-րդ դարում Պատճառը հասկանալի է։ Սկզբում մարդիկ աւելի քիչ են նախապատրաստուած եղել, աւելի քիչ գիտակցութիւն են ունեցել՝ իրանց ընդհանուր-ազգային շահերը ըմբռնելու և համապատասխան միջոցներով պաշտպանելու համար։ Գաղափարիթուքիւնը ժամանակի ընթացքում զարգացրեց այդ գիտակցութիւնը և աւելի ակնադրեց ազգայնական գաղափարի արմատները։

Տպագրական դիւտից առաջ իւրաքանչիւր ազգի գրականութիւնը միայն սակաւաթիւ ընտրեալների սեփականութիւնն էր կազմում։ Մեծամասնութիւնը նրա հետ աղքատութիւն չուներ և նրա գոյութիւնը պահպանելու մասին չէր էլ մտածում։ Բայց յայտնուեց Գուտտենբերգը, գործածութեան մէջ մտաւ տպագրութիւնը և գրութիւնը բոլորովին փոխուեց։ Գրաւոր լեզուն օրէցօր ծաղիկ սկսեց, իւրաքանչիւր ազգի գրականութիւնը ընդհանուր-ազգային սեփականութիւն դարձաւ, մի սեփականութիւն, որի համար մարդիկ պատրաստ էին ամենամեծ զոհարերութիւններ անելու։

Այդպիսով պարզուեց ամենքի համար, որ մայրենի լեզուն ու գրականութիւնն է իւրաքանչիւր ազգի ինքնուրոյնութեան հիմնաքարը։ Եւ այդ գործօնները ամեն կերպ զարկ տուին ազգային գաղափարի զարգացմանը...

Վրայ հասաւ 19-րդ դարը։ Բռնկուած էր Փրանսիական մեծ յեղափոխութիւնը, մի յեղափոխութիւն, որի նշանաբանն էր՝ «ազատութիւն, հաւասարութիւն և եղբայրութիւն»։ Բոլոր մարդկանց համար Փրանսիացիները ոչնչացրին կայսերական դահը, վրէժի հարուած տուին իշխող ազնուականութեանը և ապա առաջ շարժուեցին, որպէս զի հարեւան ազգերին էլ ազատութիւն չնորհէ։ Սակայն այստեղ նրանց հանդէպ, իբրեւ մի սուր պատնէշ, կանգնեց ազգայնական գաղափարը։ Թէ սպանացիները, թէ իտալացիները, թէ գերմանացիները և թէ ուսաները բոլորն էլ ոտի կանգնեցին, որպէս զի իրանց ազգային ստացուածքն ու կարգերը պաշտպանեն։ Ոչ ոք չէր ուզում տեսնել ու լսել՝ «ազատութիւն, հաւասարութիւն ու եղբայրութիւն» խոստացող Փրանսիացիներին։ Նրանց համար աւելի թանգ էին ազգային կարգերն ու արժանապատուութիւնը։

Եւ ազգային գաղափարը յաղթեց։ Գրանից յետոյ այդ միեւնոյն գաղափարը շարունակեց իր ազդու դերը ամբողջ 19-րդ դարի ընթացքում։ Նա շատ արիւնահեղ ընդհարումների պատ-

ճառ դարձաւ, շատ զոհեր կլանեց, և միայն չափազանց փոքր չափով տեղի տուեց միջազգայնութեան գաղափարին:

Ահա այդ հետաքրքրաշարժ երեւոյթը, այդ ազգային մըլոցման ու ընդհարումների համառօտ պատմութիւնն է տայիս յայտնի սօցիօլօգ Գումպլօվիչի Մեծ չէ նրա գիրքը ծաւալով (66 երես), բայց հարուստ ու հետաքրքրական է բովանդակութեամբ:

Շօշափելով ազգայնութեան և միջազգայնութեան գաղափարները, հեղինակը խօսում է ընդհանրապէս եւրոպական բոլոր ազգերի մասին և առանձնապէս կանգ է առնում Աւստրօ-Հունգարիայի, Ռուսաստանի և Շվեյցարիայի վրայ, որովհետեւ ամենից շատ այդ երկրներում են ապրում բազմացեղ ազգեր, ամենից աւելի այդտեղ է աչքի ընկնում ազգային լեզուների մըցումը և ազգային գաղափարի կատարած դերը: Խօսելով այդ նիւթերի մասին, պ. Գումպլօվիչը դուրս է բերում, ի միջի այլոց, այն եզրակացութիւնը, թէ ինչ կուսակցութիւն էլ ուղում է լինի, նա կարող է գոյութիւն ունենալ միայն այն ժամանակ, երբ սլաշտպան է հանդիսանում ազգային լեզուին ու առանձնայատկութիւններին: Իսկ միջազգայնութեան գաղափարը, չը նայելով քաղաքակրթութեան տուած բազմաթիւ ու բազմազան արդիւնքներին, հաղորդակցութեան հեշտ ու յարմարաւոր միջոցներին, դարձեալ չնչին դեր է կատարում:

Ե. Թ.